

انجمن علمی دانشجویی گروه جغرافیا دانشگاه زنجان

فصلنامه علمی - دانشجویی ایرانشناسی

سال اول ، شماره دوم ، زمستان ۱۴۰۱ خورشیدی

سخن مدیرمسئول

با عرض سلام و احترام خدمت تمامی همراهان و حامیان، مفتخر به آنیم در سایه لطف خداوند متعال دومین شماره از ((فصلنامه علمی - دانشجویی ایران شناسی)) که هم‌اکنون از محضر خوانندگان و پژوهشگران علاقه‌مند به مباحث پژوهش‌های جغرافیایی می‌گذرد و حاصل تلاش جمعی از دانشجویان این حیطه است را باهدف ارائه فعالیت‌های انجمن علمی جغرافیا دانشگاه زنجان و مجموعه تحقیقات علمی در زمینه علوم جغرافیایی منتشر کنیم تا زمینه‌ساز فضایی مناسب برای به چالش کشیدن و شناسایی دانشجویان مستعد و بانگیزه در جهت نگارش مقالات علمی و فعالیت‌های فرهنگی باشد.

از تمامی اعضای محترم و پرتلاش هیئت تحریریه و همکاران گرامی در حوزه معاونت فرهنگی دانشگاه زنجان که یاری‌رسان ما در مراحل نگارش و انتشار این فصلنامه بودند کمال تشکر را دارم و برای همه آنان از خداوند متعال سلامتی و موفقیت در تمامی مراحل زندگی آرزو می‌کنم و از کلیه صاحب‌نظران محترم دعوت به عمل می‌آورم که با این مجله همکاری بفرمایند و با پیشنهادات سازنده خود ما را در هرچه بهتر شدن کیفیت مجله یاری دهند.

با سپاس بیکران

محمدرضا نعمتی

فهرست

- چشم انداز یک شهر..... ۱
- تغییر اقلیم و آسیب پذیری بخش کشاورزی..... ۳
- عوامل موثر بر توسعه کارآفرینی گردشگری روستایی در ایران..... ۵
- تفاوت دانش بومی و دانش رسمی..... ۷
- ArcGisPro جدیدترین نرم‌افزار جغرافیایی..... ۱۰
- پیامدهای اسکان مجدد روستاهای جا به‌جا شده در ایران..... ۱۲
- جشن بزرگ نوروز، میراثی برای جهان..... ۱۳

شناسنامه نشریه:

شماره و تاریخ مجوز:

۱۴۲۶م.ف ۱۷/۰۲/۱۴۰۱

صاحب امتیاز:

-انجمن علمی جغرافیای دانشگاه زنجان

مدیر مسئول:

-محمدرضا نعمتی

سردبیر:

-ابوالفضل رحیمی

استاد مشاور انجمن:

-دکتر کوهزاد رئیسی پور

مدیر داخلی:

-پویا شیخ چوپانی

همکاران این شماره:

- محمدجواد عباسی

- محمدرضا نعمتی

- زینب باقری

- پویا شیخ چوپانی

-کیما عبدل

-امیرحسین محمدی

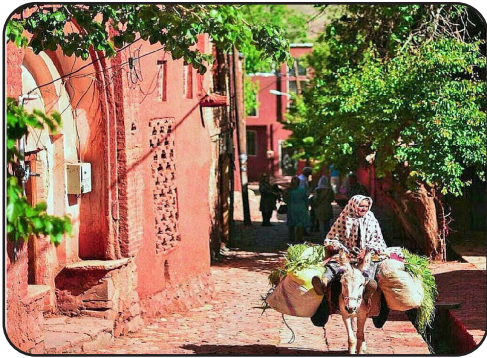
-مراد کریمی شه‌ماروندی

ویراستار و صفحه آرا:

-فاطمه بیگدلی -معصومه محمدلو

راه ارتباطی:

geography.znu1401@gmail.com

۵

عوامل موثر بر توسعه کارآفرینی گردشگری
روستایی در ایران

۱

چشم انداز شهر چیست؟

۱۰

ArcGisPro جدیدترین نرم افزار
جغرافیایی

۷

تفاوت دانش بومی و دانش
رسمی

۳

تغییر اقلیم و آسیب پذیری بخش کشاورزی

۱۳

جشن بزرگ نوروز، میراثی برای
جهان

چشم انداز یک شهر چیست؟

کیمیا عبدل

دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی

مفهوم کلان چشم‌انداز عبارت است از آینده دور از دسترس و مطلوب یک فرد، شرکت، جامعه و یا یک شهر. چشم‌انداز توسعه شهر یعنی آرزوهایی برای آینده. به عبارت دیگر چشم‌انداز شمایي است که مسیر را به ما نشان می‌دهد؛ اما دستیابی به آن مقدور نیست. چشم‌انداز کمک می‌کند که جایگاه آینده شهر خود را بهتر بشناسیم و از مزایا و فرصتهایی که در اختیارمان قرار می‌گیرند بهره‌مند شویم. بنابراین تغییرات شهر را جهت‌دار می‌کند و توان انگیزش مدیریت بخش‌های مختلف شهر را خواهد داشت. مهم‌ترین خاصیت چشم‌انداز بسیج‌کردن نیروهای هر مجموعه به سمت هدف مشخص است.

بدین سبب است که چشم‌انداز باید دارای ویژگی‌های زیر باشد:

۱- مقصد روشن و مشخصی را به مردم و بخش‌های مختلف شهر نشان دهد

۲- تصویری از آینده مطلوب شهر ارائه نماید

۳- یکپارچه و جامع باشد

۴- محرک و برانگیزاننده نیروها باشد.

چشم‌انداز شخصی:

چشم‌انداز شخصی برخاسته از آرزوهای نامتناهی و ارزش‌های بنیادی مورد اعتماد افرادی باشد. چشم‌انداز شخصی هر فرد بیانگر جایگاه آینده دوردستی است که وی به‌خاطر ارزش‌های خود و نه به‌خاطر رقابت با دیگران به آن علاقه‌مند است. چشم‌انداز شخصی تنها آینده‌ای است که می‌تواند فرد را به حرکت وادارد و به وی انگیزه فعالیت دهد. به بیان دیگر مسیر یک چشم‌انداز از خلال ارزش‌ها، دغدغه‌ها، آرزوها و بلندپروازی‌های یک فرد می‌گذرد. بنابراین چشم‌اندازهای افراد مختلف یک جامعه می‌تواند کاملاً متفاوت از یکدیگر باشد از این‌رو است که همواره چشم‌انداز فردی را مانعی برای تحقق چشم‌انداز جمعی و مشترک می‌نامند. به‌عبارت‌دیگر در یک شهر یکی از دلایل عمده محقق‌نشدن چشم‌انداز شهر یکسان نبودن و هم جهت نبودن چشم‌اندازهای افراد در گروه‌های ساکن آن شهر است.

چشم‌انداز مشترک:

آینده‌ای که یک گروه برای خود متصور است و آن را به‌صورت جمعی تعقیب می‌نماید چشم‌انداز مشترک است. بی شک چشم‌انداز هر شهر یک هدف مشترک خواهد بود که توسط تمامی شهروندان درک و حمایت می‌شود. این مهم زمانی محقق می‌گردد که:

۱- تمامی مردم شهر تصویر مشابهی از آینده شهر در ذهنشان ترسیم شده باشد و همه برای تحقق آن متعهدانه با یکدیگر همکاری کنند.

۲- این چشم‌انداز مانند یک رشته تسبیح همه مردم در یک شهر را به یکدیگر پیوند داده و به آینده‌ای دلخواه هدایت کند.

۳- همه شهروندان به آن متعهد باشند؛ چون این اهداف بازتاب تصورات و دربرگیرنده چشم‌اندازهای فردی آنان می‌باشد.

اولین گام برنامه‌ریزی برای شهر زنجان تدوین چشم‌انداز آتی این شهر است

پاسخ به سؤالات اساسی زیر در همین راستاست:

- آینده این شهر کهن و باهویت چگونه باید باشد؟ / - شهروندان زنجان چگونه شهری را برای آینده خویش می‌پسندند؟

از این‌رو برای یافتن پاسخ مناسب بررسی اسناد و برنامه‌های تنظیم شده برای آینده زنجان، نظرات شهروندان و مدیران شهری در فرآیند تدوین چشم‌انداز مورد توجه قرار گرفته است تا بتوان چشم‌انداز مشترک که دربرگیرنده خواسته‌های برنامه‌های گوناگون توسعه شهر، آرزوهای شخصی شهروندان و نفعان شهر تدوین کرد. شهر زنجان یکی از شهرهای میانه اندام شمال غرب ایران که دارای ۴۳۰۸۷۱ نفر جمعیت در سال ۱۳۹۵، است و بیست‌مین شهر کشور از لحاظ جمعیت است. شهر زنجان با وجود داشتن پتانسیل و ظرفیت لازم، هنوز نتوانسته به تناسب توانمندی‌ها و فرصت‌های خود به درجه قابل‌قبولی از زیست‌محیطی روبرو می‌باشد که از لحاظ مدیریت شهری همیشه با چالش‌های فراوانی مثل عدم هماهنگی ارگان‌های مرتبط با مدیریت شهری، عدم استقلال مالی شهرداری‌ها، و عدم تعریف منابع درآمدی پایدار، و همچنین بالابودن هزینه‌های جاری و عمرانی شهرداری موجب بروز اختلال در خدمات‌رسانی مناسب به شهروندان شده است.

چشم‌انداز پیشنهادی شهر زنجان

زنجان شهر زندگی و توسعه پایدار بر پایه:

شادابی و نشاط تمامی ساکنین / رفاه و عدالت / پویایی اقتصادی

دسترسی به فرصت‌های برابر / هویت و فرهنگ

مشارکت و همگرایی گروه‌های اجتماعی / آموزش و پیشرفت

امنیت و ایمنی / سلامتی و بهداشت عمومی / محیط‌زیست سالم

تغییر اقلیم و آسیب پذیری بخش کشاورزی

زینب باقری

دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی

تغییرات آب‌وهوایی است.

بخش کشاورزی و زیربخش‌های آن به طور فزاینده‌ای سطح بالایی از آسیب‌پذیری را در برابر تأثیرات تغییرات آب‌وهوایی را در مقیاس‌های جغرافیایی کشورها نشان می‌دهند رویدادهای شدید اخیر مرتبط با آب‌وهوا به‌ویژه دوره‌های خشک مکرر و خشکسالی شواهد فزاینده‌ای از تغییرات آب‌وهوایی هستند، به‌عنوان مثال: غرب آفریقا به‌عنوان یک کانون تغییرات اقلیمی شناخته شده است و پتانسیل زیادی در تعداد روزهای گرم در دمای ۱,۵ درجه سانتیگراد دارد که این موضوع عملکرد و تولید محصول را کاهش می‌دهد و در نتیجه تأثیری بر امنیت غذایی خواهد گذاشت. افزایش دما در حدود ۰,۲ تا ۰,۳ درجه سانتیگراد در هر دهه، از دهه ۱۹۸۰ در مناطق مختلف اکولوژیکی مشاهده شده است. این امر منجر به افزایش نرخ تبخیر و تعرق و تنش آبی با خشک‌شدن رودخانه‌ها و دریاچه‌ها شده است. یکی از پیامدهای عمده تغییرات آب‌وهوایی گرسنگی فصلی ناشی از قرارگرفتن در معرض شرایط نامساعد جوی است، به‌ویژه آنهایی که در زمین‌های بسیار شکننده اکولوژیکی هستند. به منظور کاهش خطرات شدید، رویدادهای آب‌وهوایی ناشی از تغییرات اقلیمی، دفتر کاهش خطر بلایا سازمان ملل متحد (UNDRR) تاب‌آوری را به‌عنوان یک مفهوم مهم برای کاهش آسیب بلایا پیشنهاد کرده است. این به‌تدریج از یک موضوع تحقیقاتی نوظهور به یک جهت تحقیقاتی غالب تبدیل

تغییر اقلیم نشان‌دهنده تغییرات غیرعادی در اقلیم درون اتمسفر زمین و پیامدهای ناشی از آن در قسمت‌های مختلف کره زمین می‌باشد. تغییرات اقلیمی طی دهه‌های گذشته و در حال حاضر در حال رخدادن است و زندگی و معیشت روستاییان را تهدید می‌کند و با راهکارهایی می‌توان از آسیب رساندن به بخش کشاورزی جلوگیری کرد.

تغییر اقلیم

رویدادهای آب‌وهوای شدید به طور گسترده به‌عنوان تهدیدهای زیست‌محیطی اصلی پیشروی اقتصاد جهانی در مقیاس‌های مختلف شناخته می‌شوند و بر سلامت، ایمنی و رفاه تأثیر می‌گذارد. تغییر اقلیم باعث ایجاد خطرات مختلفی از جمله رویدادهای شدید آب‌وهوایی (مانند سیل، آتش‌سوزی در بوته‌ها) و افزایش دما می‌شود که باعث پیامدهای مضر فیزیکی و روانی شده است. دبیرکل سازمان ملل، آنتونیو گوترش اظهار داشت که وضعیت اضطراری آب‌وهوا مسئله حیاتی زمان ما است. گوترش با روشن کردن طیف وسیعی از مسائل تشدید شده توسط اثرات تغییرات آب‌وهوایی، از جمله آوارگی، تروریسم و ناامنی غذایی، خاطرنشان کرد که همه اینها صلح، امنیت و رفاه جهانی را تضعیف می‌کند. استدلال‌های گوترش جدید نیست و صحبت از یک گفتگوی فزاینده در مورد پیامدهای امنیتی

ضروری است که مردم با تغییرات اقلیمی سازگار شوند، تغییراتی که به صورت متوسط تعریف می‌شود یا از آسیب دوری می‌کنند یا از فرصت‌های سودمند استفاده می‌کنند سازگاری با آب‌وهوا تنها مسئولیت دولت‌ها نیست، بلکه خود مردم نیز می‌توانند و باید برای محافظت از خود در برابر خطرات تغییرات آب‌وهوایی نیز اقدام کنند

مطالعات قبلی در مورد استراتژی تاب‌آوری برای رویارویی با تغییرات اقلیمی عمدتاً بر فضاهای شهری یا مناطق پرجمعیت متمرکز است، در حالی که مناطق روستایی را که توسط تغییرات آب‌وهوایی نیز تهدید می‌شوند نادیده می‌گیرند. بنابراین، هنوز درک درستی از خطرات و استراتژی‌های مربوطه در مناطق روستایی وجود ندارد. در واقع، شهرها و نواحی روستایی در مواجهه با خطرات بلایای ناشی از تغییرات آب‌وهوایی، انعطاف‌پذیری قابل‌توجهی در جامعه، اقتصاد، محیط‌زیست و زیرساخت‌ها دارند (Su et al, 2022). بنابراین، درک اینکه آیا مردم درک می‌کنند که می‌توانند خود را با تغییرات اقلیمی سازگار کنند، کلیدی است. در گذشته، انسان‌ها توانسته‌اند با موفقیت، خود را با تغییرات اقلیمی سازگار کنند. مطالعات نشان داده است که مردم نه تنها توانسته‌اند در برابر تغییرات آب‌وهوایی گذشته، به طور انعطاف‌پذیر سازگار شوند؛ بلکه رشد هم کنند.

شده است. تمرکز جهانی به سمت ایجاد تاب‌آوری کشاورزان در برابر ضرر و زیان درآمد از طریق استفاده از خدمات اطلاعات آب‌وهوا تغییر کرده است. این خدمات تصمیمات سازگاری اولیه را تسهیل می‌کند که آمادگی و واکنش در برابر شوک‌های شدید آب‌وهوایی را افزایش می‌دهد.

مدیریت ریسک کشاورزان در برابر تغییرات اقلیمی

استفاده از اطلاعات آب‌وهوایی و اقلیم به یک بحث سیاسی مهم در بسیاری از تصمیم‌گیری‌ها در مدیریت ریسک تولید و کشاورزی تاب‌آور تبدیل شده است، به عنوان مثال، اگر پیش‌بینی‌های زودهنگام برای خشکسالی شود، سازگاری کشاورزان در برابر خشکسالی و باعث مدیریت شوک‌های خشکسالی می‌شود. مناطق خشک ساوانا در آفریقا، تنها ۴۰ درصد از جمعیت کنونی به سیستم‌های هشدار زودهنگام در برابر تأثیرات شدید آب‌وهوا و تغییرات آب‌وهوایی دسترسی دارند (در حالی که در نیجریه حدود پنجاه و چهار ایستگاه هواشناسی برای سرویس‌دهی به جمعیت عظیم کاربر و توده زمین خود دارد که بسیار زیاد است. کشاورزانی که عمدتاً به کشاورزی دیم وابسته بودند می‌توانستند به اطلاعات آب‌وهوایی دسترسی داشته باشند که شامل زمان احتمالی وقوع طلسم خشکسالی و خدمات مشاوره‌ای مرتبط است که می‌تواند باعث تصمیم‌گیری بهنگام کشاورزان شود و ظرفیت‌های سازگاری آنها را افزایش دهد. سرمایه‌گذاری بیشتر در زمینه تولید و برقراری ارتباط پیش‌بینی و خدمات مشاوره در مقیاس محلی از طریق مشارکت با شرکت هواشناسی برای خدمات دقیق هواشناسی و هشدارهای هواشناسی شدید انجام شده است.

انتظار می‌رود آستانه بحرانی اطلاعات آب‌وهوا و پایش اقلیم در بعد خدمات پیش‌بینی آب‌وهوای پیش از فصل و در فصل باعث افزایش تعداد تولیدکنندگان محصولات کشاورزی شود که اطلاعات آب‌وهوا و اقلیم را دریافت و استفاده می‌کنند. انتظار می‌رود اطلاعات آب‌وهوا و اقلیم ظرفیت بخش کشاورزی را برای مدیریت خطرات تغییرات آب‌وهوایی بهبود بخشد. آنها برای سیستم‌های کشاورزی دیم مناسب هستند و معیشت خانوارهای روستایی را تشکیل می‌دهند. مطالعات تجربی در میان کشاورزان آفریقایی به این نتیجه رسیدند که پیش‌بینی‌های آب‌وهوای فصلی به کشاورزان کمک می‌کند تا آسیب‌پذیری خود را در برابر خشکسالی کاهش دهند، در عین حال فرصت‌های خود را در زمانی که شرایط بازندگی مطلوب مورد انتظار است بهینه می‌کنند.

چندین مطالعه بر دسترسی و استفاده از خدمات آب‌وهوا برای تصمیم‌گیری مدیریت ریسک کشاورزی در کشور آفریقا متمرکز شده‌اند. این مطالعات نشان می‌دهد که استفاده از اطلاعات آب‌وهوا در تصمیم‌گیری به نفع کشاورزان بوده است.

عوامل موثر بر توسعه کارآفرینی گردشگری روستایی در ایران

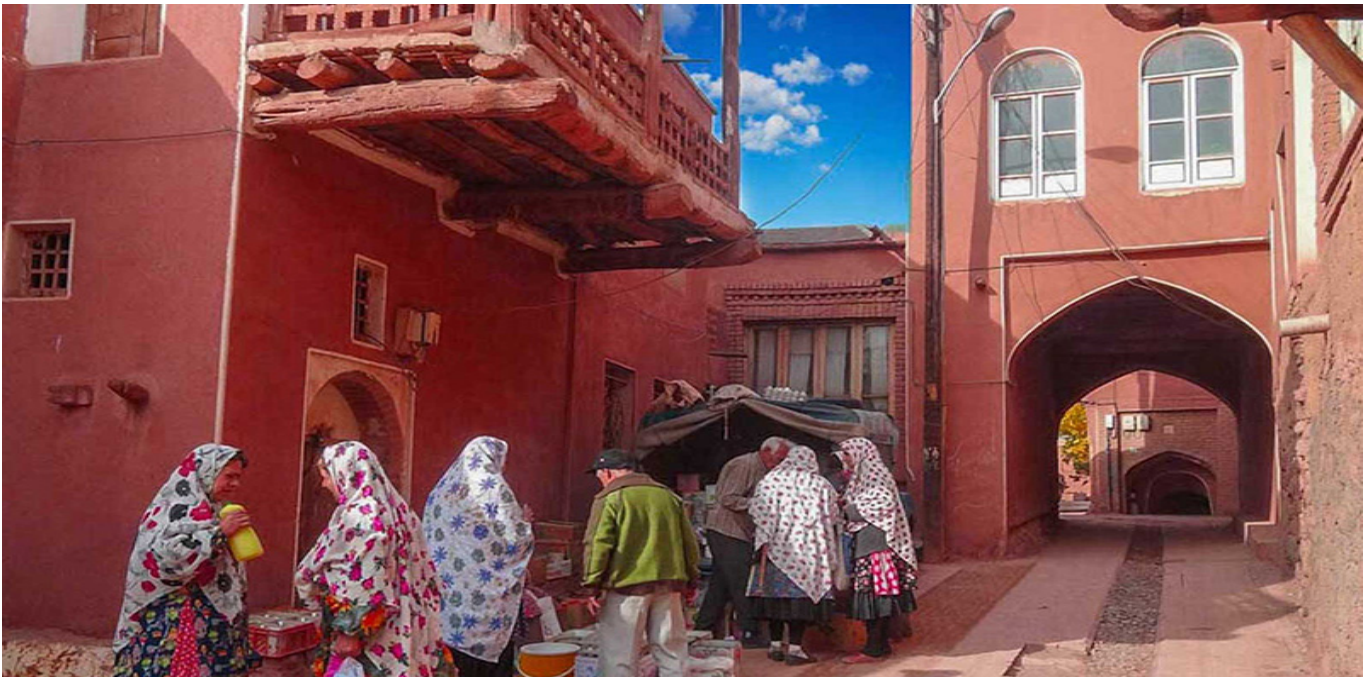
گردشگری روستا

در فرایند مدیریت مقصد، دستیابی به این اصول را تا حدی سخت می‌سازد. بنابراین؛ بررسی اثرات و پیامدهای فضایی فعالیت گردشگری کشور؛ به عنوان چارچوب و زیر بنایی در راستای ایجاد طرح و برنامه ریزی جهت جلوگیری از اثرات مخرب فعالیت‌های گردشگری بر روی محیط و مناطق گردشگری؛ به دلیل تجاری کردن مناظر و چشم اندازهای طبیعی و جاذبه های انسانی می‌باشد. از آنجایی که رهیافت‌های مرسوم گذشته در بحث رشد و توسعه فعالیت‌های گردشگری در مناطق روستایی کشور تنها به بررسی پراکنده و متفرقه توسعه گردشگری بدون در نظر گرفتن اثر و عاملیت پیشران کارآفرینی پرداخته‌اند؛ لیکن قبلاً کمتر به اراده تدوین الگو و بررسی عوامل موثر توسعه کارآفرینی گردشگری روستایی پرداخته شده است؛ در این نوشتار به تدوین چارچوب عوامل موثر توسعه کارآفرینی گردشگری روستایی کشور پرداخته می‌شود.

مفهوم‌سازی نظری توسعه کارآفرینی گردشگری روستایی ایران:

مفهوم توسعه کارآفرینی گردشگری در مدل‌هایی همچون؛ مدل چرخه حیات گردشگری باتلر، مدل تکامل فضایی پورتون، مدل الماس کارآفرینی و نظریه آشوب اشاره شده؛ اما چارچوب مشخصی از ابعاد و شاخص‌های تأثیرگذار توسعه کارآفرینی گردشگری کشور ارائه نداده‌اند و دلیل آن تبعیت مدل‌های

در روند تغییر و تحولات پارادایم‌های جغرافیایی، امروزه گردشگری درحکم پدیده‌ای پویا؛ با توجه به پیامدها و ارتباط پیچیده آن با سایر بخش‌های خدماتی و اقتصادی، نه تنها در نقش موتور محرک رشد و توسعه عمل می‌کند؛ بلکه به عنوان بستر ساز فرصت‌های اشتغال و درآمد نیز مطرح است. با توجه به نکته اساسی فوق؛ با نگاهی به ضعف عملکردی فعالیت‌های اقتصادی سنتی نواحی روستایی در ایران به‌ویژه اقتصاد مبتنی بر منابع طبیعی همچون کشاورزی، معدن و امثال آن در طی چندین دهه اخیر، جستجوی راهکارهایی نوین و بدیع برای تقویت پایه‌های اقتصادی؛ حتی اجتماعی در جهت تنوع‌بخشی به فعالیت‌های اقتصادی-اجتماعی در این مناطق را ضروری می‌نمایاند. توسعه فعالیت‌های گردشگری در مناطق روستایی کشور، می‌تواند زمینه را برای ایجاد پویایی اجتماعی-اقتصادی هموار نماید و کارآفرینی گردشگری بعنوان راهبرد جریان ساز توسعه روستایی ایران مورد توجه محققان این عرصه و برنامه ریزان قرار گرفته است. عقیده بر این است که فعالیت کارآفرینی به ویژه با محوریت گردشگری روستایی و خصیصه‌های خاص آن با اثر بخشی بالا؛ می‌تواند به توسعه اقتصاد روستایی و موجبات تسهیل فرایند بازساخت اقتصادی مناطق روستایی منجرشود. با این وجود؛ توسعه گردشگری به مفهوم پایدار آن به لحاظ نظری بویژه در میدان عمل و عرصه اجرای برنامه؛ به دلیل وابستگی گردشگری به اقتصاد سیاسی بین المللی و سیستم‌های پیچیده ی خارجی و همچنین نگاه رو به درون

فوق از عوامل کششی موثر بر تقاضای گردشگری و بازارگرایی بوده که کمتر توسعه فرایندی کارآفرینی را مدنظر داشته‌اند؛ از این رو هرکدام از مدل‌ها پیامدهای خاص خود را در پی خواهد داشت. بنا بر نکته کلیدی ذکر شده فوق؛ میتوان به سه گام اساسی در تبیین عوامل موثر در توسعه کارآفرینی گردشگری روستایی ایران اشاره کرد:

گام اول توجه به «عوامل محیطی - انسانی بستر ساز و زمینه ساز» که نقش عناصر پایه در مدل را داشته و متشکل از دو بعد شرایط محیطی (بعد زمینه ای) و ویژگی‌های فردی و جمعی کارآفرینانه انسانی (بعد رفتاری کارآفرین) است. گام دوم توجه به «ساختار قانونی و نهادی کشور» است؛ در این گام توجه اساسی آن دسته از سیاست‌ها و رویه‌هایی است که تسهیل‌کننده و مشوق کارآفرینی در مناطق با پتانسیل و ظرفیت گردشگری روستایی می باشد و در برگیرنده تبعیت از قوانین، سیاست‌ها و حمایت‌های دولتی می باشد. گام سوم برآیند فعالیت کارآفرینانه گردشگری روستایی کشور می باشد که نشان‌دهنده کسب‌وکارها، استارت‌آپ و خدمات شکل‌گرفته ناشی از کارآفرینی می باشد. در این مرحله پیامد توسعه کارآفرینی گردشگری در محصولات و خدمات؛ نمود عینی پیدا می کند و در چهار شکل می توان بازتاب، اثرات و پیامدهای آن را موردتوجه قرارداد:

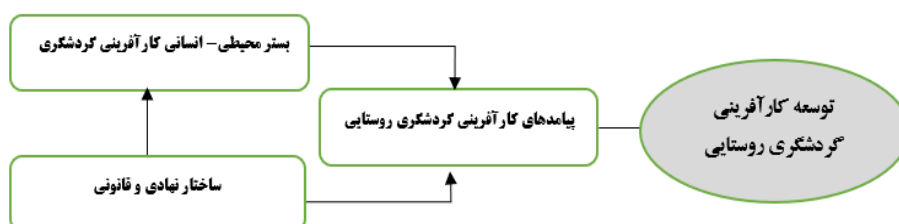
الف) نوآوری‌ها و خلاقیت‌های شکل گرفته در زمینه گردشگری روستایی ایران

ب) فرصت شکل‌گرفته، رشد و توسعه صورت گرفته از طریق گردشگری در سطح محلی و منطقه ای که اشاره به تغییرات نسبت به گذشته دارد.

ج) سازگاری محیط زیستی کسب و کارهای شکل گرفته که می توان از طریق شاخص‌هایی مانند؛ مصرف انرژی پایین، کاهش حجم مواد خام مصرفی، استفاده از مواد تجدیدپذیر، قابلیت برگشت پذیری تولیدات، حفاظت و رعایت اخلاق محیط زیستی، مدیریت پسماندها، استفاده از فناوری‌های سبز و زیرساخت‌های سازگار با محیط زیست کشور هر سه مرحله را مورد ارزیابی قرار داد.

د) ارزش آفرینی اقتصادی و اجتماعی در زمینه گردشگری روستایی ایران

بنابراین، باتوجه به نظریات مطرح شده و تحقیقات صورت گرفته در گذشته؛ مدل مفهومی پیش رو به‌عنوان مدل تبیینی اولیه پژوهش ارائه می‌گردد :

محمد جواد عباسی

دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی فضایی کارآفرینی مناطق روستایی

تفاوت دانش بومی و دانش رسمی

در نیم‌قرن اخیر دانش رسمی و نوین فناوری‌های جدید و کارآمدی را در کلیه فعالیت‌های تولیدی و کشاورزی پدید آورده که موجب تحولات اساسی در فرایند تولید و عرضه در زندگی بهره‌برداران کشاورزی و روستاییان شده است. در همین حال به‌کارگیری برخی از فناوری‌ها معضلاتی را در عرصه‌های زیست‌محیطی تولیدی و اجتماعی ایجاد کرده و موجب دغدغه‌های فکری اندیشمندان و طراحان توسعه شده است. یکی از گزینه‌های موردنظر در پاسخگویی به این دغدغه‌ها رجوع به دانش تجربی گذشتگان است بهره‌گیری از خرد تجربی انباشته و «تاریخی» بهره‌برداران محلی که اصطلاحاً دانش بومی نام‌گرفته است این امکان را فراهم می‌سازد که در فرایند تعیین نیاز و طراحی فن آوری‌های متناسب و به‌کارگیری آن مردم محلی و دانش آنها عملاً در مسیر توسعه متوازن و پایدار به مشارکت گرفته شود.

دانش بومی چیست؟

بلکه به همه جوامع شهری و روستایی و عشایری تعلق دارد. دویس معتقد است دانش بومی زمینه‌های مساعدی را برای توسعه فراهم می‌آورد وی دانش بومی را به پره‌های یک پرنده تشبیه می‌کند؛ یعنی از زمانی که پرنده پر در می‌آورد پرواز را می‌آموزد. دانش بومی بخشی از سرمایه ملی هر قوم است که باورها ارزش‌ها و آگاهی‌های محلی آنان را در بر می‌گیرد و حاصل قرن‌ها آزمون و خطا در محیط طبیعی است غالباً به‌صورت شفاهی سینه‌به‌سینه از نسلی به نسل بعد منتقل می‌شود.

دانش بومی از حوزه جغرافیایی خاصی سرچشمه گرفته و به طور طبیعی تولید می‌شود و بر اساس کارایی و سازگاری با شرایط محیطی به نواحی مجاور و دوردست پخش و منتشر می‌گردد هرچند که معرفت مردم روستایی بعد از تحولات شهرنشینی و رشد فزاینده آن از طریق تزریق دانش حوزه جغرافیایی خارج از روستا، تحت تأثیر قرار گرفته و سبب فزونی و یا اضمحلال آن گردیده باشد

برای دانش بومی یا (IK) نام‌های دیگری مانند دانش محلی «دانش فنی بومی» و «دانش» سنتی وجود دارد؛ اما اصطلاح دانش بومی (IK) بیش از همه به کار گرفته می‌شود. دانش بومی یا (IK) که توسط وارن و کشمن مطرح شد عبارت از مجموع تجربه و دانشی است که یک جامعه در برخورد با مشکلات شناخته شده و ناآشنا به دست آورده و آن را اساسی برای تصمیم‌گیری‌ها و چالش‌های خود قرار داده است. دانش بومی ریشه در تجربیات قرن‌های گذشته دارد و تا وقتی که جامعه پابرجاست به‌عنوان پایه فرهنگی و فنی آن به تکامل خود ادامه می‌دهد. دانش بومی دانشی است که مردم به آن اعتقاد دارند و آن را در طول زمان در جامعه خود توسعه و بهبود بخشیده‌اند.

دانش بومی بر اساس تجربه است و غالباً در طول زمان آزموده شده و با فرهنگ محلی و محیط‌زیست سازگار گردیده و لذا پویایی و کارایی لازم را کسب کرده است. دانش بومی به گروه‌های قومی یا ساکنین یک ناحیه و روستا محدود نمی‌شود،

مهم‌ترین ویژگی دانش بومی عبارت است از:

بر پایه تجربه استوار است.

در طول قرن‌ها با کار بر روی آن مورد آزمون قرار گرفته و جنبه کاربردی پیدا کرده است.

با محیط و فرهنگ بومی سازگار است.

پویا و در حال دگرگونی است.

کاربردی بودن دانش بومی بر این نکته تأکید دارد که تلاش برای گردآوری آن یک فعالیت صرفاً آکادمیک نیست؛ بلکه مشخصاً برای حل مسائل و مشکلات فراروی بشری آغاز شده است وابستگی و سازگار بودن دانش بومی به خاستگاه جغرافیایی آن اشاره دارد؛ یعنی برای حل مسائل توسعه یک کشور کاوش و بررسی علمی دانش بومی سرزمین الزامی است.

تفاوت‌های دانش بومی و دانش رسمی

برای دانش علمی واژه‌های دیگری مانند دانش «غربی»، «دانش بین‌المللی»، «دانش مدرن»، دانش رسمی به کار گرفته می‌شود در منابع لاتین غالباً از واژه دانش غربی با وجود تمام محدودیت‌های آن در مقابل دانش بومی استفاده می‌شود؛ ولی در منابع فارسی اصطلاح دانش رسمی رایج‌تر است «دانش علمی» یا «دانش رسمی» دانشی است که دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی و مؤسسات خصوصی به کار می‌گیرند این دو دانش با یکدیگر در تقابل نیستند؛ بلکه مکمل هم هستند؛ اما از نظر مفهومی و بنیادی و روش‌شناسی از یکدیگر متمایز هستند بدین ترتیب که اولاً سیستم‌های دانش رسمی جهانی هستند به همین دلیل گاهی به نام «دانش بین‌المللی» نیز خوانده می‌شوند؛ زیرا این آموزش‌ها در اکثر فرهنگ‌های دنیا ریشه دوانیده است. دوم این که دانش‌های علمی از طریق مشاهدات و تجربیات و شیوه‌های معتبر مستند شده‌اند؛ اما دانش‌های بومی دارای چنین ویژگی‌هایی نیست.

البته یکی از تفاوت‌های اساسی میان دانش بومی و دانش علمی در میزان قدرت صاحبان آنها است چیزی که دارندگان دانش بومی فاقد آن‌اند برخی از دانشگاهیان و بسیاری از بومیان به تفکیک دانش بومی از دانش رسمی یا بین‌المللی معتقد نیستند. اما بر این باورند که دانش بومی هنگامی مشروعیت پیدا می‌کند که با تئوری‌ها و طبقه‌بندی‌های دانش علمی مطابقت داده شود. تفاوت دیگر به روش‌شناسی آنها مربوط می‌شود؛ یعنی برخی از دانشمندان علوم اجتماعی تمایل به جمع‌آوری اطلاعات «کمی» دارند تا داده‌های کیفی و برای این کار ارزش بیشتری قایل‌اند این در حالی است که تحقیقات و مصاحبه‌های دانش بومی غالباً از نوع کیفی است از دیگر تفاوت‌ها آن که علم بین‌المللی جزء گرا است بدین معنا که برای درک، سیستم‌ها آنها را به اجزا تشکیل‌دهنده آن تفکیک و طبقه‌بندی می‌کند و اجزا به طور دقیق مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد. برای مثال در سیستم بین‌المللی کشاورزی از جنگل‌کاری جداست مدیریت منابع وحش از مدیریت زمین‌ها و اراضی کشاورزی جداست و بالاخره مدیران از تولیدکنندگان جدا هستند؛ اما دانش بومی اغلب یک رهیافت «کلی‌گرا» را در نظر دارد و کلی‌گرایی می‌گوید که سیستم‌ها چیزی بیشتر از مجموع اجزا هستند؛ مثلاً تناوب کشت یک استراتژی امرارمعاش است که کشاورزی، جنگل‌کاری و مردم محلی با مدیریت و جمع‌آوری محصول همه را در بر می‌گیرد. فرهنگ‌های بومی انسان‌ها و طبیعت را به‌عنوان یک مجموعه و سیستم خلاق درک می‌کنند و از روش سیستمی استفاده می‌کنند. هدف اساسی در این روش درک کلی سیستم است و آثار ناشی از روابط متقابل اجزا و عوامل را بررسی می‌کند؛ بنابراین دانش بومی بیش از علم در فرهنگ جای گرفته است.

با وجود تفاوت‌های موجود بین دانش رسمی و دانش بومی نباید آنها را در مقابل هم قرارداد زیرا این دو به دنبال هم و از هوشمندی و خردورزی بشر منشأ می‌گیرند. دانش رسمی یا علمی خود بر تجربیات کهن تکیه زده و در دامن آن رشد کرده است به عبارتی دانش بومی را می‌توان مادر دانش علمی دانست.

بین دانش بومی و علمی نقاط مشترک زیادی وجود دارد و تشخیص و تفکیک آنها از یکدیگر کار مشکلی است؛ زیرا دانش بومی در طول زمان تغییر می‌کند و درک این که یک فناوری حقیقتاً بومی است یا از بیرون گرفته شده و سازگار گردیده و یا آمیزه‌های محلی، است کار دشواری است. اما برای طرح‌های توسعه مهم نیست که دانش واقعاً بومی است یا با سایر دانش‌های محلی درآمیخته است مهم این است که به‌جای توجه و تأکید بر تکنیک‌ها و راه‌حل‌های بیرونی ابتدا به دانش‌ها و امکاناتی که در جامعه وجود دارد توجه کنیم و سپس مؤثرترین آنها را با یکدیگر تلفیق کنیم و به کار بریم.

نقش دانش بومی در توسعه روستایی پایدار

کشاورزان کشورهای در حال توسعه از دانش هوشمندانه کشاورزی و منبع طبیعی برخوردارند. این دانش از نسل‌های گذشته و از طریق ارتباط نزدیک با محیط‌های کوچک طبیعی حاصل شده است. با تغییرات شرایط محیطی سیستم‌های دانش‌های بومی کشاورزی نیز متغیر و پویا می‌شوند و لذا پایداری را برای جوامع و محیط فراهم می‌سازند؛ مثلاً تجربه زارع بخشی از تغییر کشاورزی و پویایی دانش بومی است. سیستم‌های دانش بر اساس تجربیات بومی و فن‌آوری‌هایی که از بیرون منتقل و سازگار شده ایجاد می‌شود. هدف از توسعه روستایی بهبود کیفیت زندگی افراد کم‌درآمد است.

این امر از طریق بهبود وضعیت کشاورزی، درمانی، بهداشتی، تکنولوژی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و آموزشی و تقویت ساختارهای پیش‌گامی فرد در جامعه عملی است. اما در حال نقطه شروع باید خود مردم باشند، کسانی که از دانش ذاتی پدیده‌ها و شرایط پیرامون خود برخوردارند و از آنها متأثر می‌شوند. زمانی که بنگاه‌های توسعه برای بهبود استانداردهای زندگی روستاییان تلاش می‌کنند ضروری است شرایط و سوابق اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، اکولوژیکی و سیاسی آنان را در نظر بگیرند. تا زمانی که این تلاش‌ها بدون توجه به خود کشاورزان

برنامه‌ریزی‌ها و اجرای پروژه‌ها لحاظ کردند. این راهبردها عموماً شامل آموزش و عمل مشارکتی یا (PLA) ارزیابی مشارکتی روستایی یا (PRA) هستند. با استفاده از این روش‌ها علاوه بر دستیابی به اطلاعات ارزشمند نهفته در دانش بومی رابطه بین کارشناسان و مردم محلی را قوام خواهد بخشید. این امر با تحلیل عمیق دانش بومی و آشنایی نزدیک با شیوه نگرش و شناخت‌شناسی مردم محلی ممکن می‌گردد و شکاف گسترده و عمیق بین کارشناسان و پژوهشگران با مردم روستایی از این طریق ترمیم خواهد شد.

یکی از دروس مهمی که پژوهشگران توسعه از دانش بومیان آموخته‌اند، اهمیت نگرش سیستمی به محیط است. در محیط روستا همه چیز به هم مربوط است و روستایی هوشمند با در نظر گرفتن آنچه برای او در محیط مهیاست و یا به آسانی و با هزینه کم قابل حصول است زندگی خود را تأمین می‌کند. به همین سیاق پژوهش دانش بومی در کشورهای در حال توسعه ناگزیر باید بخشی از یک نظام منسجم توسعه باشد تا بتوان در جهت حل مشکلات روستایی به کار برده شود.

نگرش سیستمی در توسعه مستلزم توجه به تغییرات اقتصادی، اجتماعی و محیطی است که در محیط روستا در چارچوب بزرگ‌تر توسعه شهرستان، شهر، استان و کشور رخ می‌دهد.

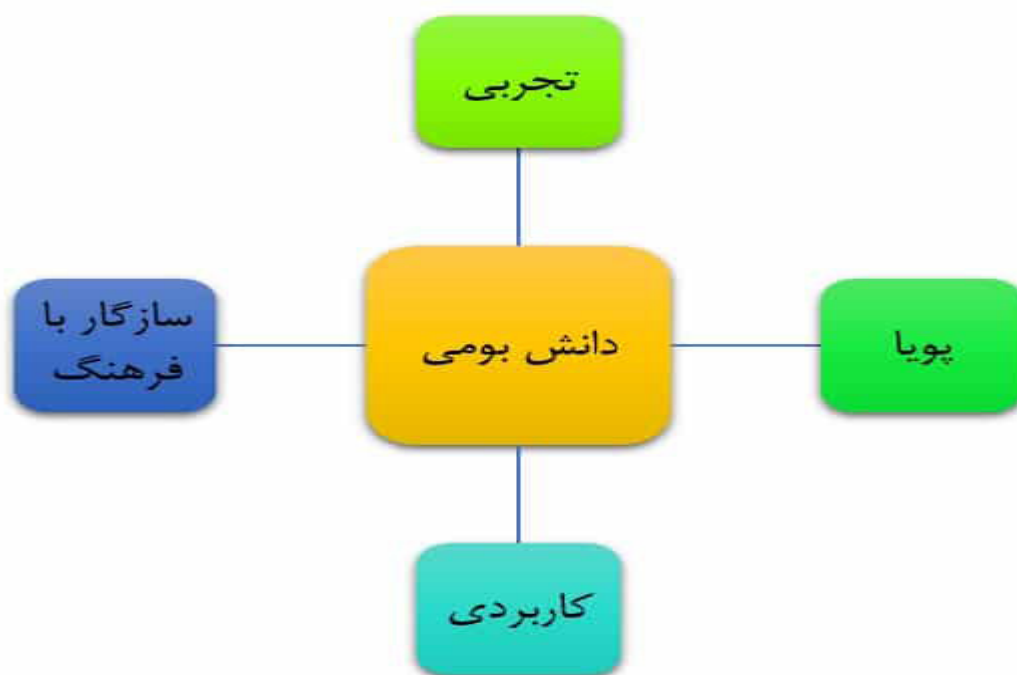
پویا شیخ چوپانی

دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی

و منابع آنها انجام گیرد، سرمایه‌گذاری‌ها و برنامه‌های توسعه کارایی چندانی نخواهد داشت موفقیت طرح‌های توسعه به سیستم‌های دانش اعتبار و انتقال فن آوری‌های متعلق به خود کشاورزان مربوط می‌شود به طوری که اکثر عقاید کشاورزان که در گذشته بدوی و نادرست تلقی می‌شد اکنون مناسب و عالمانه شناخته شده است.

در برخی از موارد زمانی که پروژه‌هایی به مردم تحمیل می‌شود با استقبال و پذیرش آنان روبه‌رو نمی‌شود. برای مثال: مدیر برنامه‌ریزی زیرساخت‌های توسعه روستایی نیجریه، بدون نظرخواهی از مردم برنامه لوله‌کشی آب را در منطقه باداگری انجام داد که مورد استقبال زنان قرار نگرفت؛ زیرا تصور می‌شد استفاده از پمپ‌های آب وقت‌گیر بوده و آنان را از دیگر کارهای خانه باز می‌دارد و موجبات ناراحتی شوهران و خانواده را فراهم می‌سازد. این پروژه در اصطلاح محلی (Wahadable) یعنی به روستا مشکل رسیده است معروف گردید. مشابه مثال مذکور در دهکده‌ای از آمریکای لاتین نیز پروژه لوله‌کشی آب مورد استقبال زنان قرار نگرفت؛ زیرا آنان ترجیح می‌دادند آب مورد نیاز را از نهرها به دست بیاورند جایی که به طور سنتی ملاقات‌های اجتماعی را برای آنها فراهم می‌نمود.

با شناخت اهمیت نقش جوامع روستایی در فرایند توسعه، متخصصان و کارشناسان توسعه، راهبردهای مشارکتی را در

ArcGIS Pro، جدیدترین نرم‌افزار جغرافیایی

ArcGIS Pro، نرم‌افزار قدرتمند تک دسکتاپ GIS، نرم‌افزاری پر از ویژگی است که با پیشرفت‌ها و ایده‌هایی از جامعه کاربران ArcGIS Pro توسعه یافته است. ArcGIS Pro از تجسم داده‌ها پشتیبانی می‌کند. تجزیه و تحلیل پیشرفته؛ و نگهداری معتبر داده‌ها در دوبعدی، سه‌بعدی و چهاربعدی. از اشتراک‌گذاری داده‌ها در مجموعه‌ای از محصولات ArcGIS مانند ArcGIS Online و ArcGIS Enterprise پشتیبانی می‌کند و کاربران را قادر می‌سازد تا از طریق Web GIS در سراسر سیستم ArcGIS کار کنند. امروز طیف کامل ابزارها و قابلیت‌های ArcGIS Pro را کشف کنید.

تبدیل داده‌ها به نقشه‌ها و اطلاعات کاربردی

چندین منبع داده را ترکیب کنید تا نقشه‌هایی بسازید که به همان اندازه که زیبا هستند هوشمند باشند. از ابزارهای تحلیلی علمی روی داده‌های دوبعدی، سه‌بعدی و چهاربعدی برای شناسایی الگوها، پیش‌بینی‌ها و پاسخ به سؤالات استفاده کنید. به سرعت پروژه‌ها و اطلاعات را در سازمان خود، به صورت آنلاین و از طریق برنامه‌های تلفن همراه به اشتراک بگذارید.

کاوش و تجسم

با استفاده از تجزیه و تحلیل اکتشافی سه‌بعدی، داده‌های خود را با ایجاد تعاملی گرافیکی و ویرایش پارامترهای تجزیه و تحلیل در لحظه بررسی کنید. ابزارهای تعاملی به شما کمک می‌کنند تا با کلیک بر روی صحنه یا استفاده از لایه‌های منبع ورودی، اشیای تحلیلی ایجاد کنید. دست‌کاری پارامترهای تجزیه و تحلیل و دریافت بازخورد بصری در زمان واقعی.

مزایای ArcGIS Pro

ادغام سه‌بعدی یکپارچه

کارتوگرافی واضح و برجسب‌زدن با آنتی‌آلیاسینگ

ادغام واقعی با ArcGIS Online

رابط روبان هوشمند متنی

پردازش ۶۴ بیتی

ویرایش بهبود یافته و بصری

نسل جدید GIS دسکتاپ

ArcGIS Pro، دسکتاپ متصل جدید، GIS دسکتاپ را با ارائه یک تجربه کاربری مدرن ۳D/۲D نه تنها برای انجام تجزیه و تحلیل قدرتمند، بلکه برای ایجاد نقشه‌های زیبا، ارتقا می‌دهد. ArcGIS Pro یک مشتری برتر پلت فرم ArcGIS و یک همراه ضروری برای ArcGIS Enterprise و ArcGIS Online است. این

به طور کامل در الگوی Web GIS کار با لایه‌های وب، نقشه‌های وب و صحنه‌های وب ادغام شده است.

وظایفی که قبلاً در ArcMap اجرا شده‌اند را می‌توان در ArcGIS Pro به‌سادگی با استفاده از Tasks یا از طریق استفاده از برنامه‌نویسی Python خودکار کرد. قابلیت ArcGIS Pro را با توسعه افزونه‌ها با استفاده از ArcGIS Pro SDK برای Microsoft .NET Framework. گسترش دهید.

Esri در حال کار بر روی نوآوری‌های جدید در ArcGIS Pro است که فقط در دسکتاپ متصل و معماری خدمات امکان‌پذیر است. هر نسخه از ArcGIS Pro دارای ویژگی‌ها و قابلیت‌هایی است که شما درخواست کرده‌اید. اکنون با رفتن به ArcGIS Pro از این قابلیت‌ها استفاده کنید.

ArcGIS Pro دارای نوآوری‌هایی است که در هیچ سیستم GIS دسکتاپ دیگری یافت نمی‌شود. ابزارهای جدید پردازش جغرافیایی فقط در ArcGIS Pro در دسترس هستند. با ناهای نقشه‌های دوبعدی، صحنه‌های سه‌بعدی و جداول به طور هم‌زمان کار کنید و آنها را همگام‌سازی کنید تا تغییرات در یکی در بقیه منعکس شود. ArcGIS Pro از یک رویکرد پروژه محور استفاده می‌کند که تمام نقشه‌ها، طرح‌بندی‌ها، ابزارها، پایگاه‌های جغرافیایی و اتصالات شما را در یک مکان نگه می‌دارد.

ArcGIS Pro ابزار اصلی برای نوشتن صحنه‌های بزرگ وب و ویرایش سه‌بعدی است. اکنون از داستان‌سرایی سه‌بعدی با انیمیشنی که می‌تواند از اطلاعات محدوده و زمان استفاده کند، پشتیبانی می‌کند. بهبودهای طراحی سه‌بعدی شامل طراحی ویژگی بافاصله دوربین و افزایش نور اجسام سه‌بعدی است. مناظر سه‌بعدی را با استفاده از کنترل‌های ناوبری جدید کاوش کنید. چیدمان‌ها با نمودارهای قابل جاسازی، تعاملی و سفارشی، مفیدتر و قدرتمندتر هستند. تجسم داده‌ها در نمودارها به کشف الگوها، روندها، روابط و ساختار در داده با کمک می‌کند. ArcGIS Pro به‌شدت با ArcGIS Enterprise، ArcGIS Online، و بقیه پلتفرم ArcGIS ادغام شده است، جریان‌های کاری بین پلتفرمی را قدرتمندتر می‌کند و منابع دسترسی آسان را از ArcGIS Online یا پورتال شما فراهم می‌کند.

دسترسی به داده‌های GIS معتبر و استفاده نشده

قابلیت افزودن KML و KMZ یکی از گام‌های ضروری برای همکاری بهتر بود. این اکنون در ArcGIS Pro یک واقعیت است. اما در دسترس بودن داده‌ها نیز گسترش یافته است. به دلیل نحوه اتصال شما به ArcGIS Online، همیشه مجهز به‌به ریزترین داده‌های GIS از سراسر جهان هستید. برای مثال، Living Atlas of the World داده‌های جغرافیایی هزاران مشارکت‌کننده در سراسر جهان را مدیریت می‌کند. پس از دوختن به هم، به‌عنوان تصاویر، جمعیت‌شناسی، نقشه‌های پایه حمل‌ونقل برای همه قابل دسترسی است. همان‌طور که قبلاً ذکر شد، شما همچنین می‌توانید در پورتال خودکار کنید و محتوای سازمان خود را به دست آورید. از آنجایی که ما دائماً داده‌ها را بین گروه‌ها به اشتراک می‌گذاریم، برگه اشتراک‌گذاری برجسته‌تر است. حتی می‌توانید ابزارهای پردازش جغرافیایی را به‌عنوان یک بسته پردازش جغرافیایی به اشتراک بگذارید (.gpkx).

داده‌های خود را به‌صورت پویا با اینفوگرافیک

ArcGIS Pro یک تکنیک جدید و ابتکاری را برای اضافه‌کردن نمودارهای زیبا در خروجی‌های خود معرفی کرد و این تکنیک زیر یک دکمه اینفوگرافیک تیترا شده است. درحالی‌که اینفوگرافیک‌ها اعتبار مصرف می‌کنند، حرفه‌ای و سریع به نظر می‌رسند، دقیقاً همان چیزی که مخاطب شما به آن نیاز دارد. مسابقات پوستر دانش‌آموزی ۱۰ برابر زیباتر به نظر می‌رسند تا به مزیتی که برای رساندن پیام به آن نیاز دارید برسد. نمودارها در ArcGIS Pro بهتر طراحی شده‌اند. آنچه در اینجا مهم است این است که وقتی داده‌های خود را در پروژه خود تغییر می‌دهید، این نمودارها چگونه به‌صورت تعاملی به‌روز می‌شوند. به‌جای اینکه وقتی شخصی داده‌های شما را ویرایش می‌کند، نمودار را به‌صورت دستی به‌روزرسانی کنید، آن را به‌صورت پویا برای شما به‌روزرسانی می‌کند.

رابط روبان متنی هوشمند

متخصصان GIS برای تغییر به ArcGIS Pro مردد هستند؛ زیرا همه ابزارهای موردعلاقه شما جابه‌جاشده‌اند! اما در واقع این رابط زبانه متنی است که واقعاً به تجربه کاربر می‌افزاید، زیرا ابزارهای موردعلاقه شما را در جایی قرار می‌دهد که بتوانید راحت‌تر به آنها دسترسی داشته باشید (حتی ابزارهای جدید). این بدان معناست که وقتی روی یک برگه کلیک می‌کنید، رابط متنی فقط ابزارهای مرتبطی را نشان می‌دهد که می‌توانید از آنها استفاده کنید. به‌عنوان مثال، وقتی روی یک تصویر شطرنجی در فهرست مطالب خود کلیک می‌کنید، تب View با ابزارهایی مانند کشیدن انگشت و تنظیمات شفافیت ظاهر می‌شود. به‌جای تلاش برای یافتن نوار ابزار جلوه‌های خود، می‌توانید ابزارهای رایج را در نوار متنی آن بیابید. به‌طورکلی، وقتی بیشتر با آن بازی کنید، متوجه خواهید شد که به این معنی است که برای یافتن ابزارهایی که بیشتر به آن نیاز دارید، نیازی به جستجو در اطراف ندارید. با در نظر گرفتن همه موارد، رابط برگه اولین چیزی است که هنگام راه‌اندازی ArcGIS Pro متوجه می‌شوید. اما هنگامی که یاتاقان خود را به دست آوردید، این بزرگ‌ترین مانعی است که باید بپیرید و از این کار خوشحال خواهید شد.

امیرحسین محمدی

دانشجوی کارشناسی جغرافیا

پیامدهای اسکان مجدد روستاهای جابه‌جا شده در ایران

مراد کریمی شهیاروندی

دانشجو دکتری جغرافیا و برنامه ریزی روستایی

مهم‌ترین پیامدهای مثبت ادغام یا تجمیع سکونتگاه‌های روستایی:

۱. افزایش و سهولت دسترسی به خدمات متمرکز مانند برق، بهداشت و آموزش.
۲. سهولت ارتباط با نقاط شهری.
۳. تشدید روابط روستاییان با شهر.
۴. تغییر الگوی مسکن.
۵. درامان ماندن از مخاطرات طبیعی.
۶. افزایش کارایی خدمات
۷. اصلاح سلسله‌مراتب سکونتگاهی.
۸. امکان افزایش سرمایه‌گذاری.
۹. کاهش هزینه‌های دولتی.
۱۰. پیشگیری از بسیاری از حوادث غیرمترقبه. ۱۱. تغییر در روابط تولید و پیوند جامعه با سازوکارهای مدرن.

سالانه تعدادی از سکونتگاه‌های روستایی تحت تأثیر عوامل انسانی یا مسائل دیگری نظیر پراکندگی، کوچک بودن اندازه روستاها، ضعف امکانات و توان‌های توسعه، آسیب‌پذیری در برابر مخاطرات طبیعی به‌خصوص زلزله، سیل و رانش (که تلفات سنگین جانی و مالی بر سکونتگاه‌های انسانی وارد می‌سازد) دستخوش تغییر می‌شوند به طوری که ادامه حیات در برخی موارد ناممکن است. جابه‌جایی این گونه روستاها در ادبیات علمی به‌عنوان اسکان مجدد یاد می‌شود که در قالب سه رویکرد بازسازی (درجا سازی)، جابه‌جایی و تجمیع (ادغام) صورت می‌پذیرد که یکی از سیاست‌ها در برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های روستایی از سال ۱۳۷۴ در ایران می‌باشد. اسکان مجدد از طریق جابه‌جایی، ادغام و تجمیع روستاها به‌منظور توسعه روستایی به‌ویژه نظام‌بخشی به توزیع بهینه نقاط روستایی و تأمین امکانات و خدمات موردنیاز روستاییان مطرح شده است.

این برنامه‌ها غالباً بدون پیامد نبوده و ابعاد مختلف زندگی ساکنین را تحت تأثیر قرار می‌دهند شناسایی و بازیابی این پیامدها می‌تواند تجارب و شواهد کافی برای مدیریت سایر پروژه‌های جابه‌جایی را به دنبال داشته باشد.

مهم‌ترین پیامدهای منفی ادغام یا تجمیع سکونتگاه‌های روستایی

الف) پیامدهای اقتصادی.

۱. فروپاشی اقتصاد دامی / کاهش فعالیت‌های کشاورزی
۳. افزایش هزینه‌های زندگی. / ۴. افزایش فقر و بیکاری فصلی.
۵. کاهش امنیت غذایی. / ۶. وابستگی اقتصادی روستاییان.
۷. دگرگونی ساختار شغلی. / ۸. کاهش درآمد و افزایش مصرف.
۹. مقروض شدن به نظام بانکی. / ۱۰. مشکل آبیاری اراضی
۱۱. عدم دستیابی به چراگاه‌های پهناور پیرامون هر روستا پس از ادغام.
۱۲. متروکه شدن قنات‌ها با توجه به ارزش حیاتی آنها در اقتصاد روستایی
۱۳. عدم امکان زراعت در جوار بند سارهای پیرامون هر روستا

ب) پیامدهای اجتماعی - فرهنگی.

۱. کاهش دل‌بستگی‌های اجتماعی - فرهنگی به بوم اجدادی.
۲. بروز تضاد‌های قومی و فرهنگی.
۳. رواج مفاسد اجتماعی.
۴. کاهش پیوندهای عاطفی و اجتماعی.
۵. نفوذ فرهنگ شهری.
۶. افزایش مهاجرت روستاییان.
۷. تغییر روابط اجتماعی.
۸. تغییر نظام همسایگی.
۹. دگرگونی ابعاد خانوار.
۱۰. کاهش اقتدار رؤسای خانوار.

ج) پیامدهای کالبدی - فضایی

۱. تغییر در بافت و کالبد روستا.

۲. تغییر در سازمان فضایی منطقه.

جشن بزرگ نوروز، میراثی برای جهان

توصیف نوروز

نوروز در فرهنگ ایرانی سرآغاز سال خورشیدی است. در اسطوره‌های ایرانی، نوروز روز آفرینش انسان است، و از این رو یکی از روزهای مقدس و آیینی به شمار می‌رود. در بحث چرخش فصول، نوروز نخستین روز فصل بهار است (روز آغازین فروردین ماه، نخستین ماه سال در تقویم ایرانی که برابر است با ۲۱ ماه مارس در تقویم مسیحی)

نوروز آمیزه‌ای از رویدادهای آیینی و جشن گونه است. در میان چهار جشن فصلی سال در ایران، مهم‌ترین آنها نوروز است؛ در نتیجه، این آیین در همه‌جا با شادی و سرور همراه است. این رویداد در اسطوره‌های ایرانی و سرزمین‌های دارای این فرهنگ، مانند هندوستان، آسیای مرکزی، و مناطق دیگر، جایگاهی ویژه دارد.

آیین‌های نوروزی در سراسر سرزمین‌های رواج آن سه بخش کلی و اصلی را شامل می‌شود که هریک از این سه بخش می‌تواند در جایی مفصل‌تر یا خلاصه‌تر باشد.

نخستین بخش آیین‌های پیش از نوروز است که از نیمه‌های زمستان تا آخرین روز سال را در بر می‌گیرد. این بخش شامل زدودن آثار خشونت و سرمای زمستان و پیشواز نوشدن طبیعت و آغاز بهار است. خانه‌تکانی‌ها، تهیه لباس‌های نو، به‌ویژه، برای کودکان، آماده‌کردن انواع خوراکی‌ها، شرکت در بازی‌های گوناگون که همه متناسب با خصلت‌های نوروزی است، و برگزاری جشن‌های شاد اغلب دارای زمینه‌ی اسطوره‌ای و با به‌کارگیری «آب» و «آتش» به‌عنوان بارزترین عناصر، در زمره این فعالیت‌ها قرار می‌گیرند.

در فرهنگ ایرانی، هر مراسم آیینی‌ای با گستردن سفره‌هایی همراه است که شامل عناصر مقدس برکت افزا است. نوروز نیز سفره‌ای از این‌گونه دارد. در روزهای قبل از نوروز، زنان به تهیه اجزای سفره و آراستن آن مشغول می‌شوند. اجزای سفره شامل سبزه‌ای است که زنان از چند روز قبل در ظرف‌های گوناگون از دانه‌های مختلف سبز می‌کنند؛ شمع و چراغ، شیرینی، تخم‌مرغ، آینه، کتاب مقدس، و غیره، اجزای دیگر سفره نوروزی است. هرکدام از این اجزا دارای معنا و مفهومی آیینی است. به این موارد بایستی هفت جزء اصلی سفره را افزود: این هفت جزء هفت ماده‌ی آیینی هستند که نامشان با «س» آغاز می‌شود. به‌خاطر همین ویژگی است که این سفره با نام «سفره هفت‌سین» خوانده می‌شود. این هفت عنصر عبارت‌اند از «سیب»، «سرکه»، «سماق»، «سکه»، «سمنو» (خوراکی آیینی که با جوشاندن عصاره‌ی گندم جوانه‌زده تهیه می‌شود)، «سبزه»، و «سنبل» (گل نوروزی).

آخرین عنصر که زمانی طولانی است که جایی ویژه را در سفره هفت‌سین به خود اختصاص داده، یک تنگ با یک جفت ماهی قرمز است. در آخرین روز از مراسم نوروز این ماهی‌ها را در آبگیرها یا آب‌های روان آزاد می‌سازند.

در میان مراسم پیش از نوروز در ایران، «چهارشنبه‌سوری»، جشن چهارشنبه آخر سال، شایان ذکر است. مطابق اسطوره‌های ایرانی باستان، در این هنگام مردم توده‌های کوچکی از آتش را در گذرگاه‌ها می‌افروزند و درحالی که آوازهایی آیینی را می‌خوانند، از روی آن‌ها می‌پرند. بر اساس باوری باستانی، با این کار ناتوانی‌ها از مردم دور می‌شوند و نیروی آتش به آن‌ها داده می‌شود، به نحوی که برای ورود به سال جدید مهیا می‌شوند.

سومین بخش نوروز آیین‌های نوروز مراسمی است که در روزهای بعد برگزار می‌شوند. در ایران این بخش تا سیزدهمین روز بهار ادامه می‌یابد. در طول این تعطیلات، مردم این فرصت را دارند تا در شماری از مراسم، دیدوبازدیدها، بازی‌های نوروزی، یا گردهمایی‌های گوناگون نوروزی شرکت کنند. در تمامی این رویدادها شادمانی به‌عنوان یک ویژگی مشترک وجود دارد. در این ایام، به‌ویژه زنان، کودکان و سال‌خوردگان زمانی را برای تجدید روحیه در همراهی با دیگر اعضای خانواده پیدا می‌کنند.

سیزدهمین روز سال (سیزده فروردین: دوم آوریل) آخرین روز نوروز در ایران است. در این زمان مردم خانه‌ها را ترک می‌کنند و به صحرا می‌روند، در کل روز را در فضاهای سبز و در کنار آب‌های روان می‌گذرانند. شرکت در بازی‌های شاد، حضور در مراسم شاد، و خوردن غذاهای لذیذ از جمله فعالیت‌های این روز هستند.

نوروز زمان بازگویی انسجام در سطوح خانواده، اجتماع، و کشور است. صلح و دوستی از جمله پی‌آمدهای فوری این مراسم هستند. این ویژگی‌ها در کلیه سطوح روایی دارند، و این قابلیت را ایجاد می‌کنند که وحدت و صلح در سطوح منطقه‌ای و بین‌المللی، در جمع کشورهای حوزه‌ی نوروز، تحکیم شوند.

پیشینه نوروز

نوروز که یکی از مقدس‌ترین روزهای تقویم زرتشتی باستان است، رویدادی سالانه است که میراث، سنت‌ها و فرهنگ مشترک جاده‌های ابریشم را با تولد بهار گرامی می‌دارد. اگرچه این جشن در کشورهای مختلف جشن گرفته می‌شود، اما با شناخت اهمیت هویت‌های کثرت‌گرایانه، صلح، رفاه و همبستگی را در جوامع ترویج می‌کند.

باگذشت زمان، نوروز توسعه‌یافته و گسترش‌یافته و تأثیرات اجتماعی، مذهبی و فرهنگی جدیدی را در خود جای‌داده است. اگرچه سنت‌ها و آداب‌ورسوم نوروز در کشورهای مختلف متفاوت است، اما ویژگی‌های وحدت‌بخش بسیاری وجود دارد. در بیشتر مناطق، قبل از جشنواره، مردم رقص‌های آیینی مانند پریدن از روی آتش و نهرها را اجرا می‌کنند. بسیاری از خانوارها نیز در چهارشنبه آخر سال آب خود را تکمیل می‌کنند. یکی دیگر از رسوم رایج و تهیه سفره نوروزی است. اشیا روی میز نماد خلوص، روشنایی، فراوانی، شادی و باروری برای سال نو هستند. در روز نوروز، مردم جشن می‌گیرند، اعضای خانواده و دوستان خود را ملاقات می‌کنند و هدایایی را مبادله می‌کنند. این شیوه‌ها راه خوبی برای معاشرت با عزیزان و تقویت پیوندهای ریشه‌ای دوستی است. نوروز همچنین مناسبی برای فعالیت‌های فرهنگی سنتی است که شیوه‌های رایج را با آداب‌ورسوم محلی ترکیب می‌کند، مانند شعر، موسیقی، جشن‌های در فضای باز یا نمایش‌های خیابانی محلی.

نوروز با ریشه در آیین زرتشتی، بازتابی واضح از بسیاری از موضوعات میراث مشترک جاده‌های ابریشم بوده است. این جشن در افغانستان، آذربایجان، هند، ایران، عراق، قرقیزستان، قزاقستان، پاکستان، تاجیکستان، ترکیه، ترکمنستان و ازبکستان برگزار می‌شود.

با توجه به اهمیت این آیین باستانی، نوروز در سال ۲۰۰۹ در فهرست میراث‌فرهنگی ناملموس بشریت یونسکو به ثبت رسید. همچنین در سال ۲۰۱۰ مجمع عمومی سازمان ملل متحد ۲۱ مارس را روز جهانی نوروز اعلام کرد. به این ترتیب مجمع عمومی هر سال بیانیه‌ای ارائه می‌کند.

جشن جهانی نوروز

در ۷ فروردین ۱۳۸۹ نخستین دوره جشن جهانی نوروز در تهران برگزار شد و این شهر به عنوان «دبیرخانه نوروز» شناخته شد. در این جشن، سران کشورهایی که نوروز را جشن می‌گیرند گردهم می‌آیند و این آیین باستانی را گرامی می‌دارند. هر ساله یکی از این کشورها، میزبان جشن جهانی نوروز است.

محمدرضا نعمتی

آدرس: استان زنجان - جاده تبریز - دانشگاه زنجان - دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ساختمان
اجتماعی - گروه جغرافیا

کدپستی: ۴۵۳۷۱۳۸۷۹۱

تلفن: ۰۲۴۳۳۰۵۴۲۰۳

سایت: <http://znu.ac.ir> ، <http://cul.znu.ac.ir> ایمیل: Geography.znu1401@gmail.com

انجمن علمی خرفاها دانشگاه زنجان

سال اول ، شماره دوم ، زمستان ۱۴۰۱